
FILE DIN ISTORIA BRANULUI DE SUS (PERIOADA DEPENDENȚEI FEUDALE DE ORAȘUL BRAȘOV)

IOAN CIUREA

I. Teritoriul și locuitorii. Șoseaua care leagă Brașovul, vechi centru comercial al Ardealului, cu Cîmpulung Muscel, fosta capitală a Țării Românești, de la Bartolomeu se îndreaptă spre sud-vest, străbătînd depresiunea Bîrsei. Trece prin Cristian, Rîșnov, Tohan Nou, îndreptîndu-se spre Bran, locul unde munții Bucegi și Piatra Craiului, prin dealurile care îi continuă, se apropie foarte mult, lăsînd numai o îngustă poartă de trecere. La această poartă, pe creasta unei stînci („Piatra lui Dietrich“), străjuiește de aproape șase secole Castelul Bran.

După construirea castelului, a cărui istorie începe cu anul 1377, apărarea graniței Ardealului se va face în acest punct strategic, în timp ce granița Țării Românești va continua să rămînă sus pe creastă, „la Pajura“. O dată cu construirea castelului este mutată oficial și vama de la Rucăr la Bran, unde se percepea ca taxă vamală tricesima — a treizecea parte din valoarea mărfurilor.

Teritoriul acesta cuprins între poarta de trecere a Branului (unde se stabilise un cordon permanent și se percepea vama) și granița Țării Românești, sus pe creastă, și între culmile munților Bucegi și Piatra Craiului, a fost locuit din cele mai vechi timpuri de români. Un teritoriu stîncos cu piscuri înalte și văi adînci, acoperit cu păduri întinse. Aici se formează satele și comunele Branului de Sus (Simon, Moeciu de Jos, Moeciu de Sus, Fundata, Sirnea, Peștera și Măgura). Satele și comunele Branului de Jos (Sohodol, Poarta și Predeluț) se găsesc în imediata vecinătate a celor din Branul de Sus, însă de partea cealaltă a porții de trecere, unde dealurile coboară spre șesul Țării Bîrsei. Adăposturile sărăcicioase, din trecut, ale brănenilor au fost numite colibe, iar după ele și oamenilor li s-a spus colibași.

De-a lungul istoriei, brănenii, atît cei din teritoriul de sus, cît și cei din teritoriul de jos, au avut condiții de viață relativ identice. În momentele hotărîtoare îi găsim uniți, hotărîți să-și apere drepturile și pămîntul. Dar linia cordonului, vama, a făcut ca viața lor să fie și deosebită în unele privințe.

Într-un document datînd din anul 1771¹ se vorbește despre „două feluri de colibași, care locuiesc risipiți în domeniul Bran; ei se împart în colibași de jos și colibașii de sus, sînt de naționalitate români și aparțin religiei strămoșești. Cei de jos sînt dincoace de... cordonul extrem și trăiesc în comunitate cu locuitorii din celelalte sate de aici și cu orașul Brașov. Ceilalți locuiesc dincolo de cordon, din care cauză pot intra nestingheriți în Țara Românească“.

În teritoriul de sus al Branului, oamenii sînt mai fericiți de vameși, de cei care string dările, mai în siguranță, găsindu-se în imediata apropiere a graniței Țării Românești. Ca urmare, vin să se statornicească aici și românii fugiți din diferite sate din Țara Bîrsei, mai ales din Tohan și Zîrnești, ceea ce nu convenea stăpînilor. Dintr-un document datînd din anul 1710² aflăm că la 2 septembrie, tricesimatorul de la Bran, Pater Mikloș, comunică conducerii orașului Brașov că „împotriva legilor țării“ colibașii de aici „au desțelenit pădurile făcînd fînețe și deschizînd plaiurile spre paguba vămii împărătești“. În același document se arată că la 23 septembrie a venit la Bran o comisie a orașului Brașov „să vadă... colibele și în caz că unele sînt prea aproape de granița Țării Românești... să dispună să fie dărîmate“. Pe baza raportului întocmit de comisie în legătură cu cele constatate la fața locului s-a luat hotărîrea nu numai să fie dărîmate colibele prea apropiate de granița Țării Românești, ci și ca „tohănenii și zîrneștenii fugiți acolo să se întoarcă și să presteze serviciile din sat“. Altfel, „aceste două sate vor rămîne pustii și goale“. Cu toate măsurile luate, mulți zîrneșteni și tohăneni (sau oameni din alte comune din Țara Bîrsei — Rîșnov, Cristian etc.) vor continua să locuiască aici, în teritoriul de sus al Branului.

Un număr destul de însemnat dintre locuitorii Branului de sus au venit, în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, din Rucăr și Dragoslavele, comune vecine cu Branul, dar așezate dincolo de graniță, în Țara Românească. Aflăm acest lucru din mai multe documente emise de Constantin Brîncoveanu. Domnitorul român scrie bunului „priiatin și vecin de aproape în toată vremea de binevoitor, dumnealui jupînul Hanăș Mancăș, marele județ cinstitei cetăți Brașovului“ în mai multe rînduri. Motivul scrierii uneia dintre „cărți“³ (la 25 aprilie 1696) nu este altul decît să-i dea de știre despre „niște oameni de la Rucăr și Dragoslavele cari au fugit de acolo și au venit în țara dumnea-voastră de șed pe hotarul Branului“ (subl. I. C.) . Ceilalți săteni s-au jeluît domnitorului „pentru fuga lor... pășindu-le de nevoi făr’de dînșii și nevrînd de bună voce ca să vie la moșia lor“. Pentru aceasta „dar pohtim pe dumneata [pe Hanăș Mancăș] pentru voia noastră, viind ceilalți săteni den Rucăr și Dragoslavele și spuind dumitale care sînt oamenii aceia fugiți, să poruncești dumneata ca să se dea cu toate bucatele lor ce vor avea să-i aducă la moșia lor, iar să nu să oprească, că vom mulțumi și noi ce ne vei pohti dumneata“. Fugarii respectivi au fost readuși la Dragoslavele și Rucăr, datorită interven-

¹ Arh. st. Brașov, *Actele Magistratului*, nr. 562/1771, anexa 1.

² *Ibidem*, 1710, IV, C. 2, p. 217—220.

³ N. Iorga *Studii și documente X*, p. 137.

ției judeului Brașovului, fapt ce rezultă dintr-un alt document ⁴. Mulți însă au rămas pe teritoriul de sus al Branului sau au venit și s-au așezat aici mai târziu. Astfel, după cum rezultă din documentele prezentate de preotul Răuțescu în monografia *Dragoslavele*, o parte din locuitorii din Dragoslavele, fugiți în secolul al XVIII-lea în „hotarul Branului“, veneau să-și caute drepturile de proprietate pentru pământurile din Dragoslavele rămase „dela moșii i părinții lor cu hotărîre domnească“ ⁵. Nume mai cunoscute de familie din Dragoslavele așezate în ținutul Branului sînt: Mănoiu, Bășea, Borjea (se va numi mai târziu Tătaru), Ciurea, Oancea, Zăbavă ⁶.

O bună parte din populația orașului Cîmpulung a fugit la munte ⁷ în anul 1772, fiind răzmeriță. Ca urmare și târgul care se ținea în ziua de Sf. Ilie la Cîmpulung s-a mutat pe muntele Stăncioaia, în apropierea comunei Fundata. O parte din munte și-a luat astfel numele de „Sintilie“, după numirea târgului. Aici veneau „negustorii brașoveni și cei din Cîmpulung cu mărfurile lor spre a le desface. Aceasta durînd mai mult timp a dus la așezarea mai multor familii în comunele din jurul muntelui Stăncioaia“ ⁸ (deci și în Fundata și în alte comune din Branul de Sus).

În unele cazuri, numele de familie al locuitorilor din teritoriul Branului indică locul de obîrșie al acestora: Puchianu (Pucheni-Dîmbovița), Voinescu (Voinești-Dîmbovița), Stoian (Stoenești — lângă Cîmpulung), Tîrgovișteanu (dînspre Tîrgoviște) etc. Familia întinsă a Cojanilor a venit la Bran din lunca Dunării. Datorită mai ales noilor veniți, numărul familiilor de colibași din Branul de Sus înregistrează o creștere însemnată în secolul al XVIII-lea. De la 194 de familii, cîte au fost găsite la „cercetarea“ efectuată în anul 1710 ⁹, numărul acestora a sporit la 638, în anul 1761.

Se produc însă și multe emigrări. În anul 1767, brașovenii se plîng lui Alex. Ghica pentru faptul că brănenii sînt atrași să se așeze în țara lui. După răscoala lui Horia (1784), începînd persecuțiile, mulți mocani și țărani din Țara Oltului s-au stabilit în județul Muscel, întemeind sate noi. Unii oieri s-au așezat pe moșiile domnești, unde poposiseră de atîtea ori.

II. Încercări de a stăvili legăturile brănenilor cu Țara Românească. Problema pe care și-o pun brașovenii este aceea de a-i subordona din ce în ce mai mult din punct de vedere politic și economic pe colibașii din acest teritoriu, de a le stăvili legăturile cu frații lor din Țara Românească. Încă din anul 1710 am văzut că s-a luat hotărîrea „să fie dărîmate colibecele prea apropiate de granița Țării Românești“, iar tohănenii și zîrneștenii fugiți în acest teritoriu „să se întoarcă și să presteze serviciile din sat“. Problema în esența ei a rămas însă nerezolvată, continuînd să frămînte pe conducătorii orașului Brașov. Astfel că epidemia de

⁴ N. Iorga, *op. cit.*, p. 139.

⁵ Ioan Răuțescu, *Dragoslavele*, Cîmpulung, 1937, p. 71.

⁶ *Ibidem*, p. 59.

⁷ Ioan Răuțescu, *Cîmpulung Muscel*, Cîmpulung, 1947, p. 33—34.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Arh. st. Brașov, 1710, IV, C. 2, p. 217—220;

ciumă, din anul 1770, care a bîntuit cu furie în Branul de Sus, secerînd multe vieți omenești, este considerată ca un prilej favorabil pentru luarea unor măsuri care să aducă nu numai avantaje sanitare, ci, în primul rînd, avantaje de natură politică. Așa se explică propunerea Comisiei sanitare a Transilvaniei „ca toate gospodăriile teritoriului să fie adunate în patru sate mici, care sînt regiunile principale” ale Branului de Sus. Raportul comisiei sanitare precizează în continuare: „Dacă se aduce la îndeplinire această propunere atunci vom avea avantaje nu numai în timpuri de epidemie, ci și în orînduirea politică a colibașilor de sus” (subl. I.C.)¹⁰.

Se întreprinde o cercetare¹¹ pentru a se vedea dacă brănenii de aici ar putea fi concentrați în patru sate și cum s-ar putea înfăptui acest lucru mai ușor. Se constată că există „patru locuri potrivite pentru întemeierea satelor”. Acestea sînt: *Valea Simonului*, *Moeciul de Jos*, *Moeciul de Sus* și *Valea Sbircioarei*. Deși foarte amănunțit, planul întocmit nu a putut fi pus în aplicare. Legați de bucata de pămînt pe care o aveau, de casa părintească, colibașii s-au dovedit potriviți schimbărilor propuse, iar conducerea orașului Brașov s-a temut să acționeze împotriva voinței lor.

Eșuînd proiectul de strîngere a colibașilor de sus în patru sate, guvernul încearcă o altă manevră, proiectînd mutarea liniei de frontieră dincolo de pasul Bran și realipirea teritoriului locuit de colibașii de sus la acest principat. Referitor la proiect, magistratul Brașovului înaintează un raport „Către Înaltul Guvern Crăiesc”, la 16 noiembrie 1771¹², în care spune că revine la ceea ce a răspuns „încă de la 30 octombrie a.c.... cu privire la strîngerea colibașilor de sus în patru sate”. De bună seamă — continuă raportul — „grănicerii așezați la extrema frontierelor acestui mare principat” ar putea împiedica „libera comunicare cu ținuturile valahe”. Magistratul își manifestă însă teama în legătură cu faptul că acești colibași „locuind din timpuri imemorabile pe teritoriul Branului situat dincolo de pas” (subl. I.C.) și fiind obișnuiți „să-și țină turmele nu numai în timpul iernii ci, în parte, chiar toată vara acolo, nici prin această pază n-ar putea fi oprîți de a trece peste liniile de închidere și potecile interzise”. Și chiar de ar putea fi oprîți — se arată în raport în continuare — „cum sînt foarte puțin deprinși cu asemenea îngrădiri, nu le-ar putea suporta fără pagubă și primejdie a economiei lor (subl. I.C.), de unde ar rezulta... o grea și imensă pagubă”.

Cu toate că nici acest proiect n-a fost pus în aplicare, colibașii din teritoriul de sus al Branului au simțit, de-a lungul timpului, mereu mai apăsătoare constrîngerile de natură politică.

III. I o b ă g i a l a B r a n. Preocuparea brașovenilor de a-i subordona pe brăneni din ce în ce mai mult din punct de vedere politic, de a le stăvili legăturile cu Țara Românească este în strînsă legătură cu preocuparea de a-i aservi din punct de vedere economic. Procesul de aservire, de iobăgizare

¹⁰ Arh. st. Brașov, *Actele Magistratului*, nr. 466/1771.

¹¹ *Ibidem*, nr. 466/1771, anexa 1.

¹² *Ibidem*, *Actele Magistratului*, nr. 653/1771, anexa 1.

a locuitorilor din hotarul Branului, de către orașul Brașov, prin intermediul castelanilor și vameșilor de la Bran, se accentuează spre sfârșitul secolului al XVII-lea și continuă cu intensitate în secolul al XVIII-lea, în strânsă legătură cu creșterea cererii de mărfuri pe piață. Dintr-un document, datînd din anul 1710¹³, — la care am mai făcut referire — aflăm și faptul că la 3 septembrie a plecat la Bran o comisie a orașului Brașov pentru a face „o cercetare între colibași”, desigur cu scopul de a cunoaște cît mai temeinic posibilitățile lor economice, pentru a intensifica exploatarea. Cu prilejul cercetării s-a constatat următoarea situație¹⁴:

„— Colibași capete, fără neveste și copii.....	194
— Fin, căruțe	871
— Cai	251
— Iepe.....	143
— Vaci	471
— Vișei	389
— Oi	4182“

Deși cercetarea întreprinsă a fost mult mai amplă, în document nu sînt menționate măsurile de natură economică ce au urmat. În acest sens, date valoroase ne sînt oferite de documentul care cuprinde Conscrierea efectuată la 1761. Conscrierea populației și a veniturilor pe care aceasta le aducea domnului de pămînt se făcea în baza așa-numitelor „urbarii”, legi menite să înăsprească situația iobagilor, caracteristice Imperiului habsburgic în secolul al XVIII-lea, mai ales în timpul împărătesei Maria-Tereza.

În anul 1761 s-a făcut „Conscrierea sau inventarierea cetății Bran, precum și a fondului domeniului cu iobagii și jelerii ce locuiesc pe teritoriul Branului în localitățile ce se vor numi mai jos, cu văduvele și fiii și averile lor și, de asemenea, cu toate veniturile orașului liber crăiesc Brașov, ca domn de pămînt, obținute de la acestea, care se încasează în mod obișnuit din *vechime*”¹⁵ (subl. I.C.).

Referitor la colibași este făcută observația că „au fost înscriși... drept iobagi sau moșneni acei colibași care, după cum își amintesc jurații,... au locuit ei sau strămoșii lor pe teritoriul Branului... și cei care s-au așezat pe teritoriul amintit venind de la Zîrnești sau Tohan. Acei care... au venit și s-au așezat aici (cu excepția zîrneștenilor și a tohănenilor)... nu au fost înscriși ca moșneni, ci ca jeleri”¹⁶. Întîi sînt înscriși colibașii din teritoriul de jos al Branului. Urmează „colibașii iobagi sau moșneni așezați din sus de vamnă, care locuiesc și ai căror înaintași au locuit în teritoriul Branului, după cum își amintesc jurații de mai jos: Jinga Chițu, de 85 de ani, Radu Mățcoiu, de 74 de ani și Stan Rășină, de 60 de ani“. Înscrierea este făcută pe plase (pe

¹³ Arh. st. Brașov, 1710, IV, C. 2, p. 217—220.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, *Urbarii*, Bran 1761, pachet 97.

¹⁶ *Ibidem*.

sate), în următoarea ordine: I. În plasa numită *Simon*; II. În plasa numită *Moeciul de Jos*; III. În plasa numită *Moeciul de Sus*; IV. Așezați în *Coacăza* și *Sirnea*. Sînt înscrise în ordine (avînd număr curent în față) familiile colibașilor iobagi și văduvele lor. Urmează familiile jelerilor și văduvele acestora. Iată un exemplu de înscriere spicuit din rîndul celor care locuiesc în *Coacăza* și *Sirnea*: „280. Radu Tențului. Fiul Stoica, 2 ani. Are 2 vaci, 2 cai, 15 oi, colibă, împrejur fineață pentru 2 căruțe de fin“. Pe Radu Tențului îl putem considera în rîndul celor înstăriți. În cazurile cele mai numeroase, colibașii posedă numai 1 vacă sau 1 cal, pînă la 10 oi, colibă și împrejur loc de fineață pentru circa 1 căruță de fin (dăm în acest sens un exemplu spicuit tot din *Coacăza* și *Sirnea*): „289. Iuan al Opre Coting... Are 1 vacă, 8 oi, colibă, împrejur fineață pentru 1 căruță de fin“. Marea majoritate a colibașilor din Branul de Sus locuiesc în colibe. Pot fi însă întîlnite și astfel de cazuri (exemplul este luat din plasa *Moeciul de Sus*): „177. Iaru Năparu, 40 de ani. Are 1 vacă. *Locuiește în bordei*“ (subl. I. C.). Pentru identificarea cît mai exactă a celui înscris, acolo unde se pot ivi confuzii, se indică și porecla („Coman Roșca, zis Limbă“, „Lupu Țeposu, zis Lupescu“ etc.). Tot în acest scop se indică, în unele cazuri, gradul de rudenie al celui înscris cu persoane mai bine cunoscute („Iuon Nilă ginere al Radu Predii“). Cînd colibașii iobagi sînt veniți din Tohan sau Zîrnești se menționează acest lucru („Jinga Tențu, 62 de ani, tatăl a venit din Zîrnești“, „Opre Moșoi, 30 de ani, tatăl lui a venit din Tohan“ etc.). Numărul colibașilor iobagi veniți din Tohan și Zîrnești este destul de însemnat. Jelerii, în cea mai mare parte, sînt veniți din Țara Românească. Numai un număr restrîns dintre ei provin din Rîșnov sau Cristian.

Situația statistică a familiilor de colibași din Branul de Sus, ce rezultă din conscrierea efectuată la 1761, se prezintă astfel:

	I. În plasa Simon	II. În plasa Moeciul de Jos	III. În plasa Moeciul de Sus	IV. În Coacăza și Sirnea	TOTAL
1. familii de colibași iobagi	83	76	84	105	348
2. văduvele iobagilor	11	8	8	8	35
3. familii de colibași jeleri	36	65	71	66	238
4. văduvele jelerilor	3	10	1	3	17
Total familii de colibași în plasele Branului de Sus	133	159	164	182	638

Obligațiile feudale ale colibașilor brăneni, potrivit actului de conscriere, erau următoarele:

Taxa colibei — Fiecare colibaș plătea anual 1 fl. ung. (văduvele plăteau numai 50 denari). Colibașii erau obligați să plătească această taxă pentru că locuiau pe pământul orașului.

Taxa băjenarilor — Fiecare băjenar, la așezarea în hotarul Branului, plătea 1 fl. ung.

Venitul nunților — Provenea din faptul că fiecare căsătorit, care dorea să se stabilească în teritoriul Branului, trebuia să plătească 1 fl. ung., ca taxă de autorizare.

Răscumpărarea pământului — Când murea cineva și copiii, rudele sau altcineva lua pământul, acela plătea „pentru o taxă de un ban, zece bani, deci pentru o taxă de un florint, zece florinți”. Dacă colibașii schimbau între ei pământul atunci dădeau numai jumătate, „adică cinci bani pentru un ban”.

Dijma mieilor — În cazul în care oile iernau în teritoriul Branului, pentru 20 pînă la 40 de oi se plăteau 50 denari. Dacă însă oile iernau în Țara Românească, pentru o turmă se plăteau 60 denari.

Dijma stupilor — Pentru fiecare stup, posesorul plătea „o răscumpărare de dijmă de 12 denari”.

Venitul vițelor — În luna mai, „domnii pîrcălabi” numărau vițeei. Pentru un vițel se socotea „un firtal și jumătate de unt”, care se calcula „în octavale, plătindu-se în numerar de octavală 36 denari”.

Venitul cășăriilor — Cei care „arendau” cașul de la oierii din teritoriul Branului plăteau o taxă anuală „pe bază de licitație”.

Birșagurile (birurile) — În legătură cu acestea se menționează numai că „se varsă în întregime în casa alodială, în conformitate cu însemnările domnilor castelani”.

Pentru *Munții proprietate particulară a unor colibași* (Clinci, Ciubotii, Pîntice, Noghieștilor, Preduș, Vlădoiul etc.), proprietarii plăteau o taxă anuală de 1 fl. și 2 cași. În cazul în care murea unul dintre colibași, pîrcălabul examina ce parte din munte posedase acesta. Dacă stăpînise muntele întreg, urmașul era dator să dea 12 fl. ung., dacă stăpînise jumătate datora șase florinți, dacă stăpînise „un firtal”, 3 florinți; în felul acesta plătea „proporțional”.

Servicii iobăgești — În afară de plata taxelor arătate mai sus, colibașii din Bran erau obligați să presteze și următoarele servicii: Coseau fînețele alodiale, întorceau finul și-l așezau în „boghii”. Tăiau și transportau lemnele pentru castel (colibașii numeau această obligație „bligărie”). Aduceau de la Brașov alimentele de care aveau nevoie pîrcălabii și trabanții (de regulă făceau acest serviciu o dată pe săptămînă, dar, dacă li se pretindea, chiar și mai des). Prestau și diferite alte cărăușii. Dădeau „12 1/2 stînji vienezii de lemne tricesimatorului șef și ajutorului său, în baza înțelegerii cu înaltul tezaurarial”. Aduceau „lemne, nuiele și piatră pentru reparațiile stricăciunilor de la castel, vamă, hanuri și de la grădina domnilor”. Dădeau muncitori cu ziua.

Obligațiile feudale care apăsau pe umerii colibașilor din hotarul Branului erau destul de mari. Ele nu au fost stabilite prin conscrierea din anul 1761,

ci, după cum rezultă din document, au existat „din vechime“. Dar numărul lor a sporit și au devenit și mai apăsătoare.

Obligațiile feudale se înăspreau și din cauza abuzurilor de tot felul săvârșite de castelanii de la Bran. Cercetarea întreprinsă de către Andr. Ennyeter „senator și perceptor crăiesc“, în zilele de 6, 7 și 8 aprilie 1784¹⁷, împotriva castelanului Michael Leopold Draudt, dovedește că sumele încasate de acesta de la colibași erau mult mai mari decât cele ținute în evidența oficială și vărsate orașului Brașov.

Cel mai interesant caz, dintre cele aduse în discuție în cadrul cercetării, ni se pare a fi cel al lui „Ioan Chiri a lui Coman Băncilă“ (Moeciul de Jos). Omul acesta (pentru a i se scădea dările) a fost trecut „ca mort“ din anul 1781. La cercetare, însă, este adus „împreună cu soția lui, de către trabanții teritoriului și se constată că ei au locuit totdeauna în teritoriul de sus,... că darea pe ultimii trei ani... au achitat-o lui Draudt“.

Viața colibașilor din teritoriul de sus al Branului era împovărată și din cauza vămii. Am arătat și mai înainte că locuitorii de aici, deși aparțineau de Brașov, ori de câte ori mergeau la oraș, pentru a se aproviziona cu cele necesare traiului, erau nevoiți să treacă prin vamă și să plătească taxe atât la ducere cât și la întoarcere. Ca urmare, în repetate rînduri, ei întocmesc jalbe, plîngîndu-se împotriva perceperii taxelor și mai ales împotriva abuzurilor săvârșite de vameși. Unul dintre aceste documente este și scrisoarea comună a colibașilor din Branul de Sus adresată magistratului orașului Brașov, la 11 ianuarie 1782¹⁸. Ei se plîng că sînt „foarte săraci și lipsiți și cu multe ne cazuri“ și „locuri de semănătură“ nu au, fiind nevoiți să se aprovizioneze cu toate „ce sînt trebuincioase pentru hrana vieții“ de la Brașov. Unii dintre ei iau cîte „o găleată de bucate sau și două, iar alții numai cîte o ferdelă de bucate“, dar merg cu caii și „vameșul“ le ia ca taxă și la ducere și la întoarcere „de cal cr. (ăițari) 2 și de om cr. 2“, ceea ce — se arată în plîngere — le „vine foarte cu mare greu“.

Uneori, din cauza taxelor grele și a abuzurilor, colibașii ocoleau vama pe poteci știute numai de ei. În cazul în care erau prinși însă, aceasta însemna „greșeala plaiului“, pedepsită exemplar de stăpînire. Printr-o scrisoare adresată magistratului Brașovului, la 4 aprilie 1762, „preoții și megeșii împreună cu tot satul și bătrînii din sus de Bran“ cer iertare „pentru niște colibași de pe marginea hotarului: Radu Benga, Bucur Obancea, Maria Stoica Babeș și Stan Sobol, căzuți în greșeala plaiului din mare lipsă și sărăcie“, care nu au de unde plăti amenda de 40 de florini. La ei nu s-a găsit nici un fel de negustorie — se arată în scrisoare —, iar pedeapsa „și-au primit-o în lazaret și închisoare. S-a brodit tocmai acuma ca săracii să fie plecați... femeile la prinoare, iar copiii și colibeile lor să se prăpădească“¹⁹.

Este drept că brănenii, mai ales locuitorii din teritoriul de sus, aveau legături strînse și cu Țara Românească, trecînd granița fără prea multe

¹⁷ Arh. st. Brașov, *Acte Bran*, pach. I, 28/1784.

¹⁸ *Ibidem*, *Actele Magistratului*, nr. 102/1782.

¹⁹ *Ibidem*, nr. 74/1762, anexa 1.

opreliști. Oierii brăneni aveau obiceiul de a-și duce turmele în bălțile Ialomiței și Brăilei, în Dobrogea sau în părțile Basarabiei, petrecând acolo din luna octombrie (de la Sf. Dumitru) și pînă în luna aprilie, cînd se reîntorceau aici, în munți, mai ales în munții Bucegi. În drumul lor prin Țara Românească, oierii îndurau același regim de exploatare deopotrivă de greu cu cel care li se aplica, după cum am văzut, la trecerea cordonului și vămii de la Bran, spre Transilvania. Din Catalogul documentelor românești aflăm, de pildă că în anul 1765, oierul din Moeciul de Sus, Stan Bangălă și tovarășii săi s-au plîns forului domenal „că venind ei astă primăvară... în sus pînă la Bănești, au dat oi la belic și au venit pînă la Breaza, zăbovind acolo. Venind apoi alți sîrbi și stăpînii nefiind acolo, au apucat pe ciobani ca să ia caii de olași, ca să se întoarcă înapoi peste cîmp. Ciobanii însă s-au pus în pricină spunînd că de la turma lor s-au dat oi la belic. Oierul .... Stan Bangălă s-a împotrivit sancționărilor avînd drept consecință luarea întregii turme de către saiații”²⁰.

Se poate spune, deci, că pentru colibașii din Branul de Sus faptul că locuiau între granița Țării Românești și cea a Transilvaniei și că aveau posibilitatea să treacă cu mai multă ușurință atît într-o parte cît și în alta a însemnat nu atît avantaje în plus, cît mai degrabă îndurarea unei îndoite exploatări.

La 4 septembrie 1786, posesiunea Bran este dată în arendă „lui Georg Closius, pe cincisprezece ani consecutivi” (1786—1801), „în baza celei mai mari oferte”. Arendarea se face „pentru suma de patru mii una sută patruzeci și doi fl. ung., făcînd dînsul cea mai mare ofertă”²¹. Posesiunea Bran este predată împreună cu toate lucrurile aparținătoare și clădirile. Acestei posesiuni îi mai aparțin: munții Grohotiș, Clăbucet, Zănoaga și Guțianu; cîrciumăritul din posesiunea Bran pentru vin și rachiu, cu îngăduința de a ține atîtea cîrciumi cîte găsește cu cale; dijma mieilor, a cerealelor și a stupilor; un teren de 18 căruțe de fin; douăzeci de munți mici, „așa numite stîne”; sub titlul răsкупă-rarea finețelor revin anual arendașului 4 crăițari de o căruță de fin; de la zece dîrste, proprietatea diferiților colibași, arendașul are de luat anual 5 florini renani, sub titlul de arendă; de la șase pive aparținătoare colibașilor se primesc anual cîte 8 fl. ren. și 20 crăițari; sub titlul de răsкупă-rarea robotei se primește de la colibașii din această posesiune „așa numitul florint al colibei” și taxa viteilor; arendatorul mai beneficiază de „folosința pădurilor conform urbariilor”. I se mai predau morile („moara din teritoriu de sus de sub nr. 100”, „moara ... nr. 1 din Moeciul de Jos” și „moara nouă din teritoriul de jos, nr. 16”), cîrciumile („cîrciuma de la bariera nr. 1” și „cîrciuma de jos, nr. 13”) și altele. La punctul 19 se precizează că „Însuși castelul și lucrurile care se găsesc în el le păstrează comunitatea, pentru a putea dispune liber de ele, dar dacă va fi nevoie, la cererea arendașului, nu va refuza să-i pună la dispoziție o locuință”. De asemenea, i se mai dă arendatorului (conform

²⁰ Arh. st. Brașov, *Catalogul documentelor românești*, vol. I, p. 115.

²¹ *Ibidem*, *Urbarii*, II/8, b, 1786, Arendarea Branului.

celor specificate la punctul 20) „toată jurisdicția Branului, în felul și în cazurile în care cinstita comunitate le-a exercitat în calitate de domn al pământului“.

În anul 1801, posesiunea Bran este luată în arendă de „bătrînul Leopold Draudt“, cum îi spun colibașii (este vorba desigur despre fostul castelan). Într-un document datînd din anul 1808²², colibașii vorbesc despre „răposatul Leopold Draudt“. De dreptul de arendaș a beneficiat în continuare Georg Draudt (un fiu sau o rudă apropiată a răposatului).

Dintr-un document datînd din anul 1812²³ aflăm că la acea dată, posesiunea Bran era dată în arendă lui Ferdinand Dilmont, iar dintr-un alt document, din anul 1819²⁴, reiese că arendaș era Johann Czerbes.

În toată această perioadă, brănenii au depins în bună parte, din punct de vedere economic, de arendașii respectivi, preocupați și ei de a stoarce cît mai mult. Castelanii, în schimb, au pierdut venituri însemnate (rezultate mai ales din abuzurile săvîrșite la încasarea obigațiilor feudale), ceea ce, desigur, nu le-a convenit. Urmarea a fost ivirea unor neînțelegeri între castelani și arendași, cu consecințe negative, împovărătoare, în primul rînd asupra vieții colibașilor. Astfel, castelanul Andreas Bokros și, ca urmare a reclamației castelanului, și magistratul Brașovului se declară nemulțumiți de modul în care îngrijește și administrează Draudt posesiunea arendată. În reclamația lui Bokros se spune că „pădurile Măgura și Valea Grădiștii au fost foarte devastate de arendaș și colibași“²⁵. S-a format o comisie care s-a deplasat și „a cercetat toate pădurile din teritoriul de jos și de sus al Branului... pentru a putea evalua mai bine pagubele cauzate“. Cercetarea s-a întreprins în zilele de 8, 9, 10 și 11 mai 1808. Între altele, în cadrul cercetării, se menționează faptul că pădurea numită *Plaiu lui Darie* („se mărginește cu Țara Românească“) „este oprită, deoarece colibașii din Fundata, cărora le aparține, s-au refugiat aici în timpul războiului cu turcii (subl. I. C.). Pădurea este formată din fagi, care cresc pe un pămînt rău, pietros, iar pe margini crengile au fost tăiate iarna pentru vite“. Se face observația că locuitorii din Fundata „își aduc lemnele din Țara Românească“.

Împotriva colibașilor care vor mai produce distrugerii în păduri, în rezoluția comisiei sînt propuse pedepse cuprinse în 12 puncte. Pentru „clasa mai săracă“ se indică „să fie supusă, după natura pagubelor comise în pădure... și la pedeapsa corporală“.

În același timp, castelanii caută alte posibilități de a realiza venituri suplimentare, de a comite abuzuri. În anul 1812 s-a întreprins o cercetare împotriva castelanului Andreas Bokros²⁶ și s-a constatat că acesta a săvîrșit mari abuzuri în legătură cu prinderea recruților. Din declarația unui martor aflăm că pe un tînăr, pe care au vrut să-l ia în armată, l-au bătut cu sabia „în afara bisericii“. În alte plase, pentru a putea fi prinși recruții, s-a pătruns în biserică și

²² Arh. st. Brașov, *Urbarii*, II/9, sec. al XIX-lea.

²³ *Ibidem*, *Cum.* 18, p. 83—99.

²⁴ *Ibidem*, *Urbarii Bran*, 1820, 14/II și 15/II. 3.

²⁵ *Ibidem*, *Urbarii* II/9, sec. al XIX-lea.

²⁶ *Ibidem*, *Cum.* 18, p. 83—89.

au fost sparte geamurile. Dintre cei prinși, celor care „au dat bani“ li s-a dat drumul.²⁷

Colibașii săraci îndură, începînd cu secolul al XIX-lea, nu numai asuprirea exercitată de către castelani, vameși sau arendași, ci și pe cea exercitată de cei mai înstăriți din rîndurile lor. Răspunsul dat de jurații și bătrîni din posesiunea Bran, la întrebările care le-au fost puse de senatorul și inspectorul domnial Gottlieb Reimer și senatorul Carl Mysz, în calitate de comisari de conscriere, în zilele de 6, 7, 8, 9 și 10 decembrie 1819,²⁸ constituie de fapt o jeluire a celor mulți și săraci împotriva celor înstăriți. Din rîndul juraților și bătrînilor care au dat răspunsul au făcut parte și Radu Fota, bătrîn din Simon, Coman Poțincu, jurat bătrîn din Moeciul de Jos, Coman Măngină din Moeciul de Sus, Bucur Moșoi din Fundata, Iuan Iaru Chicid, jurat bătrîn din Peștera, Iuon Radu Zîrnescu, pîrgar din Măgura ș.a. Ei spun, printre altele, că părinții lor „caută să fi avut pășune destulă, fiindcă și acuma se află aicea niște familii care stăpînesc 20 de munți în mijlocul satului și îi dă cu arendă“. Acum însă, „pentru că s-au înmulțit oamenii, vitele lor numai pînă la o vreme pot rămînea în teritoriul Branului, după care sînt nevoiți să le ducă în Țara Românească la pășune“, unde trebuie să cumpere munți. În această privință, „partea cea mai multă din oameni jeluiesc că ar avea foarte multă pagubă din pricină că... stăpînesc niște familii 20 de munți“²⁹. Unii oameni au colibe tocmai sub munți, alții pe munți, iar stăpînii „opresc munții de la Sf. Gheorghe și nu este cu putință a ținea vitele să nu intre în munte, de unde iei [stăpînii] ne trage și ne zălojește“³⁰. Conducătorii orașului Brașov și castelanii de la Bran au încercat (în unele cazuri au și reușit) să atragă pe colibașii înstăriți de partea lor, împotriva celor mai săraci, cu scopul de a-i putea ține cît mai bine în frîu și asupri.

IV. Forme de împotrăvire în fața asupririi feudale. În fața asupririi feudale, mereu mai împovărătoare, brănenii vor folosi diverse căi de împotrăvire. Amintim mai întîi jalbele lor individuale sau colective, în numele colibașilor din întreg teritoriul de sus sau al celor din întreg hotarul Branului.

Fuga din teritoriu este o altă formă de împotrăvire folosită destul de des de colibași. Bucur Buta din Coacăza, de pildă, a plecat în Țara Românească pe un timp, pentru că Draudt „l-a măsurat în public, în fața pomului de bătaie cu 25 de lovituri de baston“. Iar cazul lui Bucur Buta nu este decît unul dintre numeroasele care s-au petrecut.

Teritoriul Branului de sus, stîncos, abrupt, acoperit cu păduri întinse, peste care trecea unul dintre cele mai vechi și importante drumuri comerciale, a favorizat cum nu se poate mai bine dezvoltarea haiduciei, formă superioară de împotrăvire și de luptă contra asupririi feudale. Unul dintre cei mai temuți haiduci ai acestor locuri a fost Ioan Albușoiu, colibaș din Branul de Sus. Pentru prinderea sa și a tovarășilor săi, magistratul orașului Brașov a întocmit

²⁷ Arh. st. Brașov, *Urbarii Bran*, 1820, 14/II și 15/II, 3.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*.

în anul 1760 un proiect ³¹ destul de amănunțit și a promis recompense însemnate. Proiectul vorbește despre modul în care „s-ar putea extermina banda de tâlhari apărută în regiunea Branului și restabili cât mai grabnic liniștea generală”. În acest scop, magistratul propune să fie puși să patruleze zi și noapte „20 de bărbați *dintre colibașii de sus înstăriți, pe al căror serviciu credincios și conștiincios se pot bizui* (subl. I. C.), care la nevoie trebuie să fie prevăzuți cu foc și puști”³².

Se mai consideră necesar să se acorde și recompense („pentru un tâlhar prins viu 4, pentru unul omorât 2, iar pentru Ioan Albușoiu 6 ducați”). Deși magistratul îi numește „bandă de tâlhari”, din conținutul documentului se desprinde neîndoielnic că este vorba despre o ceată de haiduci, colibași din Branul de Sus, care mențin legături strânse cu locuitorii săraci de aici.

Cele mai importante acțiuni de împotrivire și de luptă contra asupririi feudale se desfășoară, însă, și în teritoriul Branului, în timpul și după marile răscoale țărănești. Mari tulburări s-au produs aici în anul următor răscoalei conduse de Horia. Totul a pornit de la „conscrierea urbarială”, efectuată la Bran, în zilele de 4 și 5 august 1785³³. Lucrările au început, conform indicațiilor, fiind de față și câte 7 bătrâni din fiecare divizie (sat). După cum reiese din rapoartele informative înaintate magistratului orașului Brașov de către castelanul substituit Fronius și de conscriptorii urbariali, „*acești oameni nici n-au voit să audă numele de iobag*” (subl. I.C.). Conscriptorii s-au îngrijorat și mai mult, din cauză că „în duminica ce a urmat — la 7 august 1785 — după ce bătrânii le-au povestit celorlalți, în fața bisericii, ce s-a petrecut, s-a produs printre ei o mare frământare și i-au asaltat toți locuitorii împreună din întreg teritoriul de jos, *sub forma unei răscoale*, au contestat în întregime depozitia de la punctul 9 [conform căreia erau declarați iobagi] și au anulat-o...” „Atitudinea noastră moderată pe care am adoptat-o cu acest prilej a fost poate frîna care a împiedicat ca această văpaie să nu izburnească în vilvătaie”³⁴, subliniază conscriptorii. Și din raportul lui Fronius rezultă că „Agitatorii n-au putut fi încă descoperiți și toți vorbesc la fel”. Din acest raport desprindem informații valoroase și în privința atitudinii colibașilor de sus. Se arată că „*pînă acuma, colibași de sus nu s-au opus față de dările obișnuite, dar și ei susțin că sînt oameni liberi și deci nu sînt supuși*”³⁵ (subl. I. C.). Cu drept cuvînt se poate spune că numai abilitatea cu care conducătorii au folosit calea compromisului a făcut ca lucrurile să nu meargă mai departe, „să nu izburnească în vilvătaie”.

Și în anul 1821, în timpul răscoalei de dincolo de Carpați, condusă de Tudor Vladimirescu, au existat frământări în hotarul Branului. Numărul mare de refugiați din Țara Românească, care s-au așezat în teritoriul de sus al Branului a dat de gîndit castelanului Bokros. Aflăm acest lucru din raportul pe care castelanul l-a înaintat la 29 martie 1821 „prezidiului Magistratual” al orașului

³¹ Arh. st. Brașov, *Actele Magistratului*, nr. 200/1760.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, nr. 1647 și 1648, din 9 august 1785.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

Braşov. El mai informează și despre faptul că „oamenii de aici trec în Țara Românească și se alătură răsculaților... și este de temut ca acești dezertori să nu treacă dincoace într-o noapte cu o ceată nestăpînită și astfel și în această regiune, care este situată foarte aproape de graniță, ar putea să fie tulburată liniștea”³⁶. Ceva mai târziu, printr-un alt raport³⁷, Bokros face cunoscut că locuitorii mărginași din Țara Românească, în special rucărenii, au adus aici tot felul de arme, nu se cunoaște cu ce intenție. În scurt timp, castelanul a primit, ca răspuns, ordinul de a confisca toate armele găsite la colibașii din teritoriul de sus al Branului, ceea ce a și făcut.

V. Desființarea iobăgiei. Începînd cu anul 1836, granița Ardealului a fost mutată pe vîrfurile Carpaților, la „Pajura” și, o dată cu granița și vama. Castelul și-a pierdut astfel, în mare parte, importanța militară și economică pe care a avut-o, iar viața colibașilor din Branul de Sus a cunoscut o relativă ușurare.

Un moment deosebit de important pentru istoria Branului îl constituie anul 1848. Evenimentele revoluționare desfășurate la Bran la 1848 se încadrează în ansamblul mișcării revoluționare din Transilvania. Gata de a porni la luptă pentru cîștigarea libertății naționale și pentru scuturarea jugului iobăgiei, brănenii așteptau numai momentul prielnic pentru a acționa. Primele tulburări se produc aici spre sfîrșitul anului 1848. La 2 noiembrie 1848, senatorul și inspectorul de plasă Fabricius face cunoscut că „populația românească a Branului, atît de blajină pînă acum, este cuprinsă de totală anarhie”³⁸. Sînt prezentate pe rînd faptele doveditoare. Aflăm astfel că locuitorii din „Poarta, Predeal, Măgura și Peștera, cu de la sine putere și fără mijlocirea autorităților, au îndepărtat pe jurații de pînă acum și au pus alții”. De asemenea, brănenii „au scos din funcțiune pe notarul Johann Honigberger... și au încheiat contract cu dascălul Vartolomei”³⁹. Oamenii au cerut și îndepărtarea castelanului Bokros și a ajutorului său Andreas Deák. Se menționează chiar că „Bokros a fost amenințat cu moartea, din care cauză a părăsit Branul de mai multe zile și stă la Braşov”. Însăpămîntați de amenințările brănenilor că vor fi maltratați, și cei 12 trabanți „au părăsit serviciul”. Raportul continuă, informînd că brănenii „și-au ales și un jude, la îndemnul fiului preotului din Sohodol, Iuon Pușcaș (este vorba despre Ioan Cavaler de Pușcariu, stegarul revoluției de la 1848 din Transilvania), în persoana locuitorului din Simon, Aron Moșoiu”. Brănenii nu mai vor astfel „să recunoască justiția legală și justiția nu se mai poate aplica la Bran”.⁴⁰

La 18 noiembrie, adjunctul castelanului, Andreas Deák, întocmește un raport informativ din care rezultă că „pentru ziua de 19 noiembrie a fost înștiințat .... că 150 de oameni vor ataca castelul, ... răsculații voind să pună mîna pe actele de partaj care se găsesc în castel și pe alte documente, să ia registrul

³⁶ Arh. st. Braşov, *Actele Magistratului*, nr. 1082/1821.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*, nr. 4704/1848.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

cadastral din grădina castelanatului și țidulele de impozit⁴¹. Brănenii voiau să știe distruse toate actele, orice urmă scrisă referitoare la obligațiile lor feudale.

Faptele se succed cu destulă repeziciune. Cîteva zile mai tîrziu, castelanul Bokros anunță că sînt expuse jafului și incendierii nu numai averea lui personală, ci și „cadastrul, țidulele de impozit și alte protocoale și documente care se găsesc în cancelaria din grădina castelanatului”⁴².

Mișcarea din noiembrie 1848 a fost înăbușită prin aducerea de trupe din Brașov și reinstalarea, pe această cale, a castelanului Bokros. Sub alte forme, mișcarea va continua aici și în anul 1849, cînd preoții și locuitorii din Bran au întocmit o jalbă adresată comandantului districtului din Sibiu⁴³, în care își găsesc ecou ideile cuprinse în cele 16 puncte formulate de Adunarea de la Blaj. Românii din Bran, prin jalba întocmită, cer între altele: ca în calitate de națiuni de sine stătătoare să-și aibă juzii lor, 12 bătrîni și 2 preoți din națiunea lor; ca posesiunea Bran să fie proprietatea lor; să li se restituie munții, morile, cîrciumile și luncile, pe care comunitatea Brașovului li le-a luat în mod ilegal; să fie scoase pădurile de sub stăpînirea comunității Brașovului și să fie predate obștii din Bran, pentru că acestea au fost îngrijite de strămoșii lor și au fost plantate de plugurile lor; consideră că în teritoriul Branului este foarte necesară o școală cu trei clase în care tinerii să fie instruiți în limba română, germană și latină; spun că au nevoie degrabă „de două tîrguri mari de țară, pe an și un tîrg săptămînal, unde să-și vîndă produsele și să-și cumpere cele necesare”.

În legătură cu jalba este trimis la Bran un anchetator pentru a cerceta situația la fața locului și este numit ca inspector Ioan Bran de Lemeny. Cu scopul de a-i potoli pe brăneni, castelanul Bokros și adjuncțul său Deák sînt din nou îndepărtați din funcții („deoarece au fost compromiși”) ⁴⁴.

Ioan Bran face o nouă organizare administrativă, alegînd noi juzi (împreună cu ajutoarele lor), din rîndul brănenilor, pe baza prevederilor „constituției țării”⁴⁵. Dintr-un raport informativ al notarului Honigberger, primit la magistratura orașului Brașov la 25 decembrie 1849⁴⁶, aflăm că „inspectorul I. Bran a numit pe Nicolae Băncilă din Moeciul de Jos jude primar, iar pe Mețianu din Zîrnești, notar al Branului”.

Activitatea lui Ioan Bran nemulțumește însă, magistratura orașului Brașov, motiv pentru care se întreprinde o anchetă cu scopul îndepărtării lui. Anchetatorul notează în raport că măsurile inspectorului au dus la „cea mai mare anarhie, totalul comunism de bunuri, duhul răzvrătirii” ⁴⁷.

Deși înfrîntă, revoluția de la 1848 din țările române a avut urmări însemnate. Pentru comunele și satele brănene, ea a adus încheierea unei lungi și apăsătoare perioade istorice, perioada dependenței feudale de orașul Brașov.

⁴¹ Arh. st. Brașov, *Actele Magistratului*, nr. 4705/1848.

⁴² *Ibidem*, nr. 4895/1849.

⁴³ *Ibidem*, nr. 3308/1849.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*, nr. 3817/1849.

⁴⁶ *Ibidem*, nr. 4885/1849.

⁴⁷ *Ibidem*, nr. 4603/1849.